

Vzpomínka na Zdeňka Heluse

Podzimní dny přinesly velice smutnou zprávu. Ve věku jednaosmdesáti let zemřel Profesor PhDr. Zdeněk Helus, DrSc., nestor české pedagogické psychologie, významný představitel osobnostně orientovaného přístupu k dítěti.

Prof. Helus byl a svým dílem nadále je udivující osobností, která nám svou intelektuální kreativitou a filosoficky fundovaným přístupem otevírá svět dítěte, výchovy, školy. Svým dílem podstatně ovlivnil vývoj české pedagogické psychologie.

Skoro po celou svou profesní dráhu jsem měla to štěstí být v jeho blízkosti. Velice ráda bych zavzpomínala především na asi patnáctileté období prožité v těsné blízkosti prof. Heluse, v oddělení pedagogické psychologie v bývalém Ústavu Jana Ámose Komenského ČSAV, tedy na dobu, kdy jsem s vědeckou prací teprve začínala a fascinaci osobností Zdeňka Heluse jsem prožívala nejintenzivněji. Oddělení pedagogické psychologie bylo v 70. a 80. letech dvacátého století možné tehdejšími slovy označit za jeden z „ostrůvků pozitivní deviace“. Sídlili jsme v podzemních pochmurných místnostech v Jeremenkově ulici, což kontrastovalo s ohromnou atmosférou a čínorodostí v oddělení. Z hlediska ústavu šlo oddělení spíše od průšvihů k průšvihů, což v kontextu doby bylo možné vnímat i jako pochvalu. Zároveň se oddělení pod vedením Zdeňka Heluse zásluhou vysoké výzkumné úrovně v oblastech učení, motivace, pojetí žáka a jeho rozvoje, autoregulace atd. atd. stalo klíčovým výzkumným pracovištěm pedagogické psychologie. Především Zdeňkovou zásluhou v oddělení panovalo náročné a velice tvůrčí klima.

Dodnes si kladu otázku, jak je možné, že se toho přes vnější nepřízeň tolik udělalo. Byly to snad pověstné semináře, na které byly zvány špičky našeho i příbuzných oborů, nebo důkladnost a hloubka projednávání jednotlivých řešených oblastí či poctivost a erudice jednotlivých osobností oddělení (prof. Kulič, prof. Hrabal, prof. Mareš, dr. Krykorková, dr. Pstružinová a další)? Dodnes jsem přesvědčena o tom, jak velké štěstí jsme měli, když jsme mohli pracovat pod vedením osobnosti zcela nevšedního formátu. Nešlo jen o hluboké odborné znalosti, ale i o způsob myšlení – smysl pro abstrakci a paradoxy. Prof. Hrabal dodnes vzpomíná například na jednu situaci, kdy jsme seděli s prof. Helusem a probírali nějaké organizační záležitosti. Najednou vešla jedna z našich asistentek celá rozrušená a stěžovala si, že ji jeden ze spolupracovníků neúměrnými pracovními požadavky tlačí ke zdi. Prof. Helus asistentku velmi pozorně vyslechl a odpověděl: „Tak se k té zdi přitiskni a čerpej z ní sílu.“

Osobně jsem vždy obdivovala Zdeňkovu citlivost pro složitost školní reality a nepodlehnutí zjednodušeným úvahám. Vždy znovu a znovu jsme si vychutnávali jeho udivující verbální schopnosti, které s jeho smyslem pro humor byly opravdu nenapodobitelné. Dodnes obdivuji i Zdeňkovu schopnost strefit se při rozhovoru s druhými do silných stránek toho, s kým hovořil. Vždy byl otevřen všemu novému, byl zvědavý (kultivovaně psychologicky řečeno měl velmi rozvinuté poznávací potřeby) a mluvit s ním byla opravdu radost.

Ráda bych zdůraznila Zdeňkovu skromnost a připravenost nést za pracovníky ve složitých situacích tehdejší doby nelibost vedení. Někteří pracovníci oddělení

odešli do zahraničí, jiní se zapojili do disidentské práce či podepisovali „Několik vět“ a podobně, nikdy však od Zdeňka nepadlo jediné slovo výčitek, že to za nás schytává.

Mám dva učitele, kteří významně ovlivnili mou profesní, ale i osobní dráhu. Vladimíra Hrabala, od kterého jsem se snažila převzít jeho výzkumnou empatii ke zkoumané problematice a kritické myšlení, a Zdeňka Heluse, kterému mimo jiné vděčím za objevení problematiky významu časové orientace v lidském životě. Jde o téma, které mě celoživotně fascinuje, a vzpomínám na naše debaty před třiceti lety, kdy se téma začínalo teprve vynořovat. Tak jak to bylo i v jiných oblastech, kde byl Zdeněk schopen s velikým předstihem předvídat určité hrozby, i tady mi říkal: „Je to krásné téma, ale počítej, že přestože se doba zaklíná budováním budoucího, výzkumné pronikání do podstaty vztahu člověka k budoucnosti bude velmi odmítáno a budeš za něj dostávat pěkně přes pus.“ Tak jak to bylo i v jiných situacích, přesně odhadl jeden z paradoxů doby, kterému se nám z pozice dnešního výzkumu v této oblasti ani nechce věřit.

V dalších letech jsem pracovala na stejných pracovištích jako Zdeněk, viděli jsme se často, ale daleko méně než bychom si přáli (zvláště v době, kdy vykonával funkci děkana a byl prací zavalen). A tak jsme na různých seminářích a konferencích alespoň sedávali vedle sebe a zlobili, tolik jsme si toho chtěli říci.

Milý Zdeňku, moc nám scházíš.

Isabella Pavelková

Vladimír Černý, 1926 - 2016

Ve věku 90 let zemřel v Bratislavě PhDr. Vladimír Černý, CSc. Zasloužil se výraznou měrou o rozvoj československé aplikované psychologie a psychodiagnostiky. Z jeho iniciativy bylo v roce 1967 založeno specializované diagnostické pracoviště, n.p. Psychodiagnostické a didaktické testy, jehož byl dlouholetým ředitelem. Čeští a slovenští psychologové měli k dispozici standardizované testy splňující kritéria kvality testů, což umožňovalo rozšiřování psychologie do stále většího počtu aplikačních oblastí. Jako vynikající organizátor se dr. Černý obklopil nejlepšími odborníky, takže jeho „vědecko-technická“, ediční a redakční rada měly reprezentativní zastoupení. Podnik organizoval vědecký výzkum, vývoj, standardizaci, tvorbu a distribuci psychodiagnostických a didaktických testů. Jako aktivní sportovec se stal funkcionářem Mezinárodní federace moderního pětiboje a biatlonu. Svých mezinárodních diplomatických zkušeností využíval pro překračování „železné opony“ a rozšiřování ediční nabídky. Podnik měl téměř výsadní postavení v oblasti vydávání testů a odborné literatury v zemích tehdejšího tzv. východního bloku. Bez nadsázky lze říci, že byl rovnocenným a sebevědomým partnerem takovým vydavatelstvím jakými byli Hans Huber Verlag Bern nebo Hogrefe Verlag Göttingen. „Psychodiagnostika“ platila licenční poplatky do USA (připomeňme si testy Wechslerovy), ale také vydala gruzínský test Usnadzeho Ustanovku. Významnou částí ediční nabídky byly původní testy českých a slovenských autorů.